

Proti autoritářům potřebujeme sdílet příběhy o tom, co je špatné

Article by Tyson Yunkaporta

October 2, 2023

V rozhovoru pro Green European Journal aboriginský učenec Tyson Yunkaporta vysvětluje, jak nám mohou domorodé přístupy založené na společných vyprávěních, dynamických mocenských vztazích a sdílení pudy pomoci v obraně proti autoritářství.

Green European Journal: Mohl byste stručně představit sebe a svou práci?

Tyson Yunkaporta: Náležím ke kmeni Apalečů z Yorského poloostrova na dalekém severu australského Queenslandu. Na Specializovaném pracovišti znalostních systémů původních obyvatel na Deakinově univerzitě se s kolegy za pomoci systémového myšlení a aboriginského výzkumu snažíme porozumět složitým problémům současného světa.

Osobně jsem se v posledních letech zabýval hlavně dezinformacemi a online radikalizací. Dezinformace, jež chápu jako součást „konspirační spirituality“, jsou problémem všude a čím dál častěji se s nimi setkáváme i v aboriginských komunitách. Takřka spirituální posun k vládě pevné ruky, k autoritářským a diktátorským vztahům a vládě je součástí globálního fašistického obratu, jenž podle mne dnes představuje největší existenční hrozbou na planetě.

Autoritářství je na postupu v různých podobách po celém světě. Jak vnímáte současnou roli vůdců?

Veškeré způsoby vedení a správy od globální po lokální úroveň jsou v současné době ohroženy fašistickým obratem. Fašismus se objevuje tehdy, když se v různých rovinách uplatňují způsoby vládnutí založené na jednostranné kontrole. V pozadí dnešního dějinného vývoje můžeme zřetelně vysledovat kupčení s politickým a ekonomickým vlivem, různé think-tanky, politické akční výbory a lobbistické skupiny, které propagují ty nejhorší druhy dezinformací, aby zasely nedůvěru veřejnosti v instituce, a dokonce kvůli svým politickým cílům vyzývají k pouličnímu násilí.

Taktika, jakou využívají tyrané a diktátoři, vypadá pokaždé podobně. Podívejme se ale nejprve na to, proč se objevuje a jak se vyvíjí sektářská dynamika, která jim umožňuje získat moc.

Když se kolem náboženství a spirituality začnou vytvářet skupiny a komunity, děje se tak vždy podle stejného vzorce. Základem je ustavení jádrové skupiny, která si podmaňuje identitu svých členů. Jakmile se vytvoří jádrová skupina a okolo ní silný pocit přináležitosti, upevňuje se vymezením nějaké vnější, cizí skupiny. Tou je obvykle menšina, o níž začnou kolovat zvěsti plné nespravedlnosti, pohrdání a rozhořčení.

Jakmile je nepřítel na světě, směřuje se vůči němu propaganda. Tímto způsobem autoritáři radikalizují své stoupence a nabízejí jim snadná řešení problémů kolem nás. Tato taktika je v lecčem mnohem účinnější než dobré vládnutí.

Jak to myslíte? A proč tomu tak je?

Dobrá správa věcí veřejných věci osvětluje. Její diskurz je postaven na světských, ověřitelných faktech. Podobně jako věda nebo novinářina něco vysvětluje a nepoužívá přitom metafory. Jejím problémem však je, že postrádá básnickou, poetickou či magickou stránku, a není tak příliš lákavá — nedokáže se zmocnit našeho limbického systému a probudit v nás vášeň.

Oproti tomu autoritářské ideologie a narativy, jimž lidé podléhají a skrze něž se radikalizují, obsahují spirituální složku a jako formu využívají vyprávění. Fungují dobře právě díky příběhu. Můžete mít stokrát pravdivá fakta, ale tím nezaujmete. Pokud si mají lidé vybrat mezi spirituálním narativem a sekulárním narativem, který věci nezáživně vysvětluje, mnoho z nich, zejména nejsou-li dost rozhodní a sebevědomí, si vybere ten první.

Dobrym příkladem je představa „velké výměny“ — přesvědčení, že bělochy smetou z povrchu zemského židé a příslušníci barevných menšin. Jednotlivé prvky tohoto falešného příběhu se objevují už velmi dlouho a čerpají z antisemitských motivů, jako je rituální vražda.

Tyto narativy nejprve vytvoří falešnou představu a následně vyvolají morální paniku, že vše směřuje k naprostému rozkladu, což je ale vlastně sebenaplnující se proroctví, které samo vede k sociálním otřesům. Jakmile skupina, jíž jste se stali součástí, nevidí na světě nic než špatnost a zkaženost, začne volat po rázném řešení.

Nemůže to být jednoduše tak, že k autoritářským vůdcům obrací společnost, která je manipulována? Kde se bere potřeba hledání odpovědí a spirituálního smyslu?

Nezaměňujme korelaci a příčinnou souvislost. Mnozí kapitalističtí spekulanti čekají, až nastane přírodní katastrofa a bez okolků se vrhnou do skupování půdy v oblasti postižené katastrofou. Ale to ještě neznamená, že způsobili hurikán.

V globálním ekonomickém systému, který nás obklopuje, jsou podmínky pro život čím dál obtížnější. Mimořádně bohatí a mocní si bez zábran přivlastňují stále větší bohatství a hodnoty, které berou lidem a zemi.

Pro většinu jednotlivců i celých národů je život stále obtížnější, a proto se ozývá volání po tom, aby miliardáři vrátili něco z nahromaděného bohatství celé společnosti nebo přinejmenším aby byli zdaněni stejně jako my ostatní, aby každý mohl být nasycen a v základě zabezpečen.

Miliardáři naopak usilují o deregulovaný svět, v němž nebudou muset platit daně, starat se o ty, kdo pro ně pracují, nebo dodržovat pravidla chránící životního prostředí. Proto podporují pravici. V posledních dekádách se však dostávají pod čím dál větší tlak. A tak zkoušejí různé způsoby, aby uhájili svá privilegia a udrželi si nahromaděné peníze a majetky.

Jejich záměrem je způsobit v mezilidském soužití a ve způsobech vládnutí co největší zmatek. Falešnými a lživými příběhy živí lidský resentment, který volá po vládě pevné ruky, protože ta jim umožní dál nerušeně pokračovat v jejich podnikání.

Podtitul vaší knihy Hovory na písku zní: Jak může vědění původních obyvatel zachránit svět. Nabízí kultura původních obyvatel odlišný model moci a vedení?

Podle odborných studií je model vlády původních obyvatel nejbližší koncepci dynamické podřízenosti, ve které je vedení svěřeno vždy tomu, jehož odborné dovednosti a vědění odpovídají nejlépe dané situaci. Každý máme jiné znalosti a v jistém smyslu jsme všichni specialisté, kteří jsou na sobě vzájemně

závislí. Podle kontextu se tedy autorita skupiny přesouvá z osoby na osobu podle jejich dovedností a znalostí.

Největší váhu má přitom země. Místo v krajině a roční období určují, jakou autoritu, dovednosti a znalosti je třeba v daném místě uplatnit. Zdráhám se to nazývat „vedením“, protože moje kultura nemá k pánům moc důvěru. Je zde moc, která je však odlišná od autority. Moc je rozdělena v celém systému rovnoměrně. Každý uzel v systému je sám o sobě autonomním aktérem, ale současně je vztahově provázán se všemi ostatními uzly a systémem jako celkem. Někdy potřebujeme statističku, jindy údržbáře.

Vedení a moc obvykle chápeme tak, že fungují „shora dolů“. Z toho, co popisujete, se však zdá, že u původních obyvatel vycházejí z komunity, půdy a vztahu k ní. Mohou pro nás být nosnou alternativou?

Ano, ale nesmíme se spoléhat jen na skupinu lidí, kteří si myslí totéž co my. I když se rozhodujeme zdola nahoru, můžeme nakonec vytvořit sektu a stejně skončíme v totalitě. Východiskem skutečně tvůrčího vedení a organizace musí být země. Autoritou nám má být země a způsob místní správy má určovat bioregion a biotop. To znamená, že bychom měli jednoduše vycházet z postupů rozvíjených kolektivní správou a péčí o místo, které společně obýváme a na jehož ochraně spolupracujeme.

V případě, že jde o skupinu podobně smýšlejících lidí, kteří budují hnutí na základě ideologie, která se netáže po místě a nemá k němu pražádný vztah, dopadne to vždy stejně špatně, protože její ideály se týkají pouze abstraktní sféry, která je výlučně spirituální.

V kulturách původních obyvatel platí, že magie je magie a obřad je obřad, ale život je život: existuje tu silný sekularismus. Spirituální vědění je přístupné pouze starším zasvěceným, kteří se o něj dokážou patřičně starat. Se spiritualitou přicházíme do styku pouze během rituálů či obřadů a nesmíme ji nechat prosakovat do každodenního života. Když jste totiž v moci spirituální, jste poddajní a činíte pošetilá, chybná rozhodnutí. Vidíte sice celkový obraz, ale nedokážete rozeznat jemné detaily.

Toto oddělení posvátného a každodenního je jedním z ochranných mechanismů naší kultury. Jinde ve světě obvykle takto silná odluka církve a státu neexistuje. Evropské říše měly velmi tenkou a propustnou membránu mezi státem a církví. Tato neuvěřitelně propletená síť vytvořila dvojaké standardy, jež jsou živnou půdou fašismu.

Způsob porozumění, o němž hovoříte, je silně zakořeněn v krajině a v tradici. Jsou však tyto domorodé přístupy relevantní i pro komunity, které nemají takto hluboké vazby na místo, například pro dělnické předměstí Paříže nebo pro nějaké tepající město globálního Jihu?

Naše tradice jsou prastaré, ale zároveň se také vyvíjejí a adaptují. Tvůrčí vedení a organizace jsou založeny na přizpůsobení v závislosti na různých kontextech. Adaptační procesy mohou být součástí jakéhokoli komunitního designu. Vždy jsme je měnili a vyvíjeli v reakci na náš vztah k místu a kontextu. Tak žijeme. I ostatní by se to měli naučit. Například v oblasti urbanistického navrhování a v různých projektových metodikách už sledujeme zajímavý vývoj od křehkosti k adaptabilitě.

Moderní člověk je dosud omezen tím, že se chápe jako vyčleněný z přírody. Pojmenováváme přírodu a předstíráme tak, že ji oddělujeme a sami se z ní vyčleňujeme, ale není tomu tak. Lidé by se měli snažit znovu začlenit do přírody. Tím se však vracíme k problému, že většina z nás je bez půdy, jsme bezzemci. Nevlastníme půdu, a pokud ano, držíme ji jednotlivě, jako malinké plácky, s nimiž spekulujeme.

Potřebujeme posun směrem ke kolektivnímu sdružování a společnému hospodaření na půdě. Potíž je ovšem v tom, že se to dosud dařilo jen vytvářením záměrných komunit, jinými slovy sekt a kultů.

V šedesátých a sedmdesátých letech se někteří příslušníci generace boomer snažili uniknout autoritářské a patriarchální kontrole — zcela oprávněně. Chtěli se vrátit k přírodě, uniknout kontrole rodiny a všech kulturních a státních institucí. Chtěli experimentovat, být svobodní a organizovat se společně kolem nových a vzrušujících ideologií — ovšem bez skutečného vztahu k místu. Pokoušeli se o to, ale záhy se cítili celkem bezradní a opuštění. Vznikaly sekty, v nichž docházelo k mnoha otřesným případům zneužívání.

Vědecké porozumění čím dál více odráží to, co je součástí přesvědčení mnoha komunit původních obyvatel odedávna: člověk je součástí přírody. Mikrobiom, z něhož jsme složeni, se skládá z padesáti tisíc různých biologických druhů. Mohl by se tento způsob porozumění stát základem jiné podoby moci a správy?

Zřejmě budu znít negativně, protože se zaměřuji svoji pozornost na ty, kdo se chovají špatně, a na jejich špatné chování. Právě to však činí dobré právo a dobrá správa věcí veřejných vycházející z krajiny. V Austrálii každá velká skála, každý kopec, každý geologický útvar představují zlé lidi, kteří porušili zákon a následně se změnil v určitý útvar v krajině, který nám má tento zákon připomínat.

Většinu naší mytologie — to, co nazýváme obdobím snění na úsvitu věků — tvoří varovné příběhy o lidech, kteří se provinili proti nedotknutelnosti společných statků, proti právu na svobodu projevu, proti správnému chování k druhým nebo proti ekonomice sdílení svým hromaděním. Zemi lze číst jako mapu špatných věcí, které bychom neměli dělat.

V první řadě musí každé společenství nebo hnutí pěstovat a rozvíjet příběhy o tom, co je dobré, a varovná vyprávění, která ukazují, co napáchali a páchají zlí lidé. Z nich pak lze vyvodit, jaké zákony mají platit a jaké kontrolní mechanismy a prostředky jsou zapotřebí. A tyto příběhy pak je třeba společně sdílet.

Těžko můžeme význam práce s příběhy přecenit, protože tuto psychotechniku využívá pravice, jakkoli špatným způsobem. Potřebujeme příběh a duchovní základ, na nichž vystavíme etiku zajišťující opravdové rozložení kontroly, a nikoli soustředění moci v rukou jednoho opěvovaného vůdce.

Kdekdo bude tvrdit, že je tento přístup příliš negativní, a bude chtít, abychom se raději zaměřili na naději. „Jak chceme, aby naše komunita vypadala?“ „Chceme rovnost...“ Ale o to tu nejde. Pokud se zabýváme zákony, je třeba zdůraznit negativa a ujistit se, že lidé chápou, co je špatné chování. To je dobrý způsob vládnutí — a levice to dělá špatně. Zabředává do faktů a statistik.

Musíme přestat ustupovat a vyhýbat se střetu, protože už nemáme nic, na co bychom se mohli spolehnout a o co se opřít. Jsme tak sekulární a tak rozumní, až nám schází jakákoli půda, na níž bychom mohli rozvíjet vlastní tradici.

Nikdy však nepřístupujeme na debatu, jejíž rámec vymezil náš nepřítel. Antifašisté v každé oblasti na světě si musí vytvořit tradici varovných příběhů a soubor zásad, co se nesmí. Pak teprve můžeme být úspěšní.

Tyson Yunkaporta belongs to the Apalech clan from the far north of Queensland, Australia. At the Indigenous Knowledge Systems Lab at Deakin University, his work focuses on applying complexity science systems thinking and Aboriginal inquiry to the intricate issues that we see in the world.

Published October 2, 2023

Article in Czech

Translation available in English

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/proti-autoritarum-potrebujieme-sdilet-pribehy-o-tom-co-je-spatne/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space.

Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.